

УДК 006.015.8+628.1

ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© Марина Міхалева, Петро Столярчук, 2005

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра метрології, стандартизації та сертифікації,
вул. С. Бандери, 12, 79013, Львів, Україна

Доводиться стратегічне значення оцінки якості водних ресурсів у зв'язку з їх техногенним навантаженням, зроблений порівняльний аналіз чинного водного законодавства України та Європейського Союзу.

Rассмотрено стратегическое значение оценки качества водных ресурсов в связи с их техногенной нагрузкой. Сделан сравнительный анализ водного законодательства Украины и Европейского Союза.

In the article the strategic value of an estimation of quality of water resources in connection of their technogenic load is reviewed. The comparative analysis of the water use Legislation of Ukraine and EU is made

В Україні досі практично не користуються концепцією ризику в оцінці шкідливого впливу довкілля на здоров'я населення чи окремого індивіда. Майже не використовується економічний аналіз для визначення ефективності планових дій з гігієни довкілля. Це ускладнює кількісну оцінку шкоди, яка завдається здоров'ю, і визначення пріоритетів для її зменшення.

Щодо профілактики впливів (зокрема і довгострокових) негативних чинників довкілля на здоров'я, то ці чинники, як правило, містяться у середовищі в невеликих дозах, тому встановлення зв'язку “причина–наслідок” пов'язане з труднощами. Шкідливий вплив цих чинників на здоров'я вже визначено: репродуктивні втрати, вроджені вади розвитку, онкологічні захворювання. Для зменшення забруднень довкілля необхідно враховувати багато чинників, основними з яких є:

- 1) рівень небезпечності для людини;
- 2) ступінь його поширеності;
- 3) кратність перевищення нормативу;
- 4) фізико-хімічна стійкість;
- 5) тривалість впливу;
- 6) чисельність населення.

“Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринний і рослинний світ і є обмеженими та уразливими природними об'єктами” (Водний кодекс України).

Не всім відомо, що водомісткість валового національного продукту в Україні у кілька разів перевищує

аналогічні показники у більшості розвинутих держав світу, але за запасами водних ресурсів Україна на одному з останніх місць серед країн Європи.

Питоме централізоване водопостачання населення України досягло 370 л/особу на добу. Це майже вдвічі вище ніж середній рівень водопостачання у розвинутих країнах світу (табл.1)

Таблиця 1

Країна	Середньодобове споживання води одним мешканцем, л/особу
Україна (Київ)	410–450
Іспанія (Барселона)	106
Нідерланди (Амстердам)	100
Бельгія (Антверпен)	85

Для знезаражування води передбачають широке застосування хлору, внаслідок чого в ній утворюються шкідливі хлорорганічні сполуки, поліхлоровані дифеніли. Це може бути прикладом того, що сам метод очищення є джерелом небезпечного забруднення води. Адже багато країн вже відмовились від цього методу, впроваджуючи новітні технології (наприклад, озонування).

Про незадовільний стан водопровідних мереж свідчить те, що з 203585 досліджень взятих у 1998 році проб питної води з них 11,4 відсотка не відповідали

вимогам державних стандартів за органолептичними властивостями, загальною мінералізацією, вмістом хімічних речовин. За мікробіологічними показниками відхилення мали 6,2 відсотка проб. Кожна дев'ята проба питної води із сільських водопроводів не відповідає вимогам державних стандартів і санітарних нормам за бактеріологічним показником.

Питна вода в Україні є небезпечним чинником ризику виникнення інфекційних хвороб, зокрема дизентерії Флекснера, черевного тифу, гепатиту А та інших кишкових інфекцій. Високий ступінь мінералізації води, який спостерігається в південній частині України, збільшує кількість захворювань хворобами шлунково-кишкового тракту.

У водах карпатських, дніпровсько-придніпровських водоймищ, на Поліссі спостерігається нестача мікроелементів I, Zn, Cu, F тощо, що також викликає на певні види захворювань.

Застосування мінеральних добрив та пестицидів часто є неконтрольованим (фосфати, нітрати). Особливо гостро постає проблема винесення пестицидів навесні, що пов'язано з паводком та стоком таких вод. Це призводить до перенасичення добривами водоймищ і спричиняє в них посилений ріст мікроорганізмів-водоростей (особливо синьо-зелених, якими живляться риби). Водорості поглинають велику частку кисню, що розчинений у воді. Деревна целюлоза (тонна виробленого паперу – 24 тонни стічних вод), неочищені каналізаційні стоки, як і решта органічних відходів, теж поглинають кисень (природне самоочищення). В результаті збільшується показник БНК (ступінь насичення киснем, що є мірою забрудненості). Рослини і тварини в таких умовах не можуть вижити. Так відбувається евтрофікація – старіння водоймищ. Класичним прикладом є евтрофікація озера Єрі (Америка). За 25 років вміст азоту в цьому озері підвищився на 50%, а вміст фосфору – на 500%. Причиною цього здебільшого стало потрапляння побутових стічних вод з синтетичними мийними засобами (великий вміст фосфатів).

На жаль, класичне очищення стічних вод не дає бажаного ефекту, бо дає змогу видаляти з води переважно тверді речовини і лише невелику частину розчинених речовин.

До важливого показника безпеки також належить токсичність. Найвідоміший випадок відзначено в заливі Мінімата в Японії, де скидалися стічні води з ацетату метилртуті. В результаті ртуть почала по-

трапляти в ланцюг харчування (остання ланка – риба). Вміст ртуті в рибі був настільки великим, що це призвело до вроджених вад у дітей і смертельних випадків (хвороба отримала назву хвороба Мінімата).

За даними Міжнародної організації праці, 70% населення земної кулі користується неякісною водою з погляду мікробіологічного забруднення. Приблизно 90% всього сільського населення постійно користується для пиття і купання забрудненою водою.

Відповідно до звіту з виконання Програми охорони довкілля ООН(1983), вживання моллюсків і омарів на Середземному узбережжі небезпечно для здоров'я (2000 тонн відходів у рік). В цьому регіоні поширені тиф, паратиф, дизентерія, поліомієліт, вірусний гепатит, холера.

Нафта є теж одним з небезпечних забрудників довкілля. Нафта, пролита у воду, спричиняє підвищення її температури і небезпечна для життєдіяльності тварин як фізичний забрудник і як джерело токсичних компонентів.

На вміст домішок у воді впливає і екологічний стан повітря. Сполуки азоту і сірки відзначені в багатьох видах палива. Вони вступають в реакцію з киснем повітря і перетворюються у кислі оксиди. Внаслідок забруднення опадів через повітря підвищується їх кислотність і відбувається вимивання алюмінію і важких металів (кадмій, ртуть) з ґрунтів. У нормальних умовах в природі цей процес відбувається набагато повільніше або зовсім відсутній. Діоксид сірки і діоксид азоту можуть бути видалені з відпрацьованих газів, що викидають підприємства в атмосферу, за допомогою промивки, але повне видалення потребує багато коштів. У 1984 році комісія Європейської економічної спілки рекомендувала знизити до 1995 року викиди діоксиду сірки на 60%, а оксидів азоту – на 40%.

Теплове забруднення води спричинене тепловими чи атомними електростанціями. В умовах такого забруднення, як правило, спостерігається розростання водоростей, і вимирання водних організмів (евтрофікація).

Значна частина населення України використовує для життєвих потреб недоброякісну воду, що загрожує здоров'ю нації.

Система постачання населення питною водою була сформована відповідно до ГОСТу 2874-82 "Вода питна" за умови відповідності джерел водопостачання I-го класу (чиста вода). Але поверхневі джерела, що були тоді зараховані до I-го класу, нині наблизилась до

III-го класу (розбавлені стоки). Технологія очищення, що не змінюється вже 60 років, неспроможна перешкодити надходженню забруднень неорганічного та органічного походження, ситуація ще більше загострилась забрудненням води (мулу) довгоживучими радіонуклідами у зв'язку з Чорнобильською катастрофою. Щорічно у водні джерела потрапляють тисячі хімічних сполук (сотні з них – це нові сполуки), дія яких на природу задалегідь не відома.

Новий стандарт на питну воду, який розроблений і затверджений урядом, не набрав чинності. В ньому оговорені вимоги щодо державного контролю нових інгредієнтів – фенолів, хлорфенолів, нафтопродуктів, пестицидів, а також ціанідів, деяких важких металів тощо. А не набрав чинності, бо за нинішньої фінансової кризи неможливо терміново переоснастити водопостачальні об'єкти по всій Україні потрібними технічними засобами.

Як альтернативу воді з водогону пропонують джерельне водопостачання. Перевагою підземних вод є вищий ступінь їх захищеності порівняно з поверхневими. Але якісний стан підземних вод внаслідок господарської діяльності також постійно погіршується.

Водні об'єкти України забруднені переважно сполуками азоту, фенолу, нафтопродуктами, важкими металами (басейн Дунаю, Дністра, Західний і Південний Буг). Якість води більшості з них за станом хімічного бактеріального забруднення класифікується як забруднена і брудна (IV–V клас якості).

Запобігання забрудненню і відновлення забруднених водойм повинні мати пріоритет у розвитку очисних споруд, а разом з моніторингом якості питної води приводити її до встановлених стандартів норм.

Стічні води, що не відповідають вимогам нормативних документів, забруднюють джерела водопостачання і тому якість води цих джерел на рівні розбавлених стічних вод. Економічно доцільніше нарівні з питною водою детальніше розробити стандартні нормовані вимоги до очищення промислових, сільськогосподарських та побутових стічних вод.

Вода – це такий комерційний продукт, який, на відміну від інших, є спадком, що потребує охорони і відповідно нормативного забезпечення. Історично так склалося, що лише один законодавчий акт – Водний кодекс України регулює водні відносини в Україні. До проголошення Україною незалежності його основні положення повністю збігалися з Основами водного законодавства СРСР і союзних республік, що набрали

чинності 1 вересня 1971 року. Новий Водний кодекс України, що набрав чинності 6 червня 1995 року, має істотні відмінності від попереднього, проте і сьогодні він залишається єдиним нормативним документом в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Водночас існує і збільшується низка підзаконних нормативних актів, які затверджують державні органи виконавчої влади.

До них належать: правила охорони поверхневих, морських, підземних вод; нормативні вимоги до складу та властивостей води у водних об'єктах, що використовують для господарсько-питних і культурно-побутових потреб, а також для потреб рибного господарства; нормативи граничнодопустимих концентрацій забруднювальних речовин для цих самих водних об'єктів; порядок розроблення і затвердження нормативів і ГДС забруднювальних речовин та перелік забруднювальних речовин, скидання яких нормується та інші.

Поряд з ними, не менш важливі декілька десятків загальнодержавних (міжвідомчих) нормативних документів, що затверджені тими самими державними органами виконавчої влади: положення, правила, інструкції, методики, вимоги, дотримання яких є обов'язковим, а також відомчих (галузевих) нормативних документів.

Окрім спеціалізованих, існує ще значна кількість комплексних нормативних актів, що опосередковано стосуються якості води.

Єдиної збірки цих документів, що регулюють водні відносини в Україні, та відповідних витягів з комплексних нормативних актів поки що в державі не існує. Тому їх повну структуру визначити важко.

Єдиним документом законодавчого регулювання є сам Водний кодекс України, норми якого в їх частині не є нормами прямої дії, а їх формулювання і затвердження як норм прямої дії делегується різним органам виконавчої влади, починаючи з Кабінету Міністрів України.

Серед цілей водного законодавства у Водному кодексі України (стаття 2) жодну з них не сформульовано так, щоб її досягнення у встановлений термін можна було б перевірити. Отже, практично оцінити, як закон впроваджується, неможливо.

Європейський вибір України – невід'ємна складова її подальшого розвитку. Беззаперечний пріоритет України у цьому зв'язку – набуття асоційованого, а згодом і повного членства в ЄС, що нещодавно

знайшло підтвердження у Посланні Президента України до Верховної Ради України – Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2000–2004 роки, а також у проєкті Програми діяльності Кабінету Міністрів України “Реформи заради добробуту”, де, зокрема, інтеграцію України до Європейського Союзу визначено однією з стратегічних цілей урядової політики, а адаптацію законодавства України до законодавства ЄС – одним з важливих інструментів створення в Україні цивілізованої правової системи [1–5].

У ЄС за період з 1972 року склалася розгорнута система законодавчого регулювання водних відносин. До її складу входять десять законодавчих актів, затверджених Радою, що мають безпосереднє та виключне відношення до питань управління водою, а також 9 нормативних актів (та їх груп), тісно з ними пов’язаних. Їх перелік наведено в табл.3, крім того, в ЄС існує законодавство, що регулює класифікацію, маркування та оцінку ризику хімікатів (шість основних законодавчих актів), метою якого є оцінити ризик і врегулювати надходження до ринку промислових речовин, які можуть спричинити забруднення.

У червні 1995 р. Рада та Екологічний комітет Європейського парламенту закликали до фундаментального перегляду водної політики Співтовариства. Комісія у лютому 1996 р. схвалила Звернення з цього приводу до Ради та Парламенту, а в грудні того самого року внесла пропозицію щодо рамкової директиви Ради, яка встановлює основи водної політики Європейського Співтовариства на двадцятирічний період. Ця директива поки що не затверджена.

Головною метою рамкової директиви є створення законодавчої основи охорони поверхневих вод ЄС, яка базується на природно-адміністративній одиниці управління водою – басейні річок. Директива призначена захистити і покращити кількісні і якісні характеристики водних систем, а також наземних екосистем, потреби яких пов’язані з водою. Вона також сприяє забезпеченню водопостачання у тій кількості і з такою якістю води, яка потрібна для сталого соціально-економічного розвитку. У директиві встановлюють п’ять класів якості води. Верхні два класи названо “високий екологічний стан” та “добрий екологічний стан”. Високий екологічний стан характеризується показниками, які свідчать про незначний вплив на водний об’єкт діяльності людини. Добрий екологічний стан характеризується показниками, які свідчать про істотний вплив на водний об’єкт діяльності людини, проте, незважаючи на це, він має багату, збалансовану та самовідтворювану екосистему.

Крім того, у директиві дано визначення поняття “природного екологічного стану” як такого теоретично можливого екологічного стану, якого би міг досягти водний об’єкт за відсутності впливу на нього в результаті діяльності людини.

Директива передбачає три кінцеві екологічні цілі, які необхідно досягти до 2010 р.: досягти доброго стану поверхневих, підземних вод; забезпечити дотримання всіх стандартів та цілей (якості вод), що стосуються уразливих зон, які потребують спеціальної охорони, включаючи води, які є джерелом питної води.

З цього погляду зробимо порівняння водного законодавства України і ЄС за допомогою табл. 2 і табл. 3.

Таблиця 2

Перелік законодавчих (нормативних) актів України в галузі водного законодавства

№ з/п	Законодавчі та нормативні акти України
1	Водний кодекс України (6/6/95) *
2	Підзаконні нормативні акти Правила охорони поверхневих вод (типові положення) (1/3/91)
3	Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами (проект, 3/4/97) (проект, 3/4/97)
4	Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення (29/2/96)
5	Правила охорони підземних вод (проект, 5/12/96)
6	Гігієнічні вимоги до складу та властивостей води водних об’єктів у пунктах господарсько-питного та культурно-побутового водокористування (14 показників) (4/7/88)
7	Граничнодопустимі концентрації шкідливих речовин у воді водних об’єктів господарсько-питного та культурно-побутового водокористування (1345 речовин) (4/7/88)
8	Загальні вимоги до складу та властивостей води водотоків і водойм в місцях рибогосподарського водокористування (11 показників) (1/3/91)

Продовження табл. 2

9	Перелік ГДК і орієнтовно безпечних рівней впливу (ОБРВ) шкідливих речовин для води рибогосподарських водойм (до Правил охорони поверхневих вод, 1991 р., 1072 ГДК і 48 ОБРВ) (31/12/92) [
10	Порядок розроблення і затвердження нормативів ГДС забруднювальних речовин (11/9/96)
11	Перелік забруднювальних речовин, скидання яких нормується (3 списки, всього 297 речовин) (11/9/96)
12	Порядок здійснення державного моніторингу вод (20/7/96)
13	Екологічна оцінка якості поверхневих вод суші та естуаріїв України. Методика (28/12/94)
14	Біотестування та визначення рівнів гострої летальної токсичності зворотних вод, які відводяться у водні об'єкти. Методика (30/5/95)
15	Інструкція про порядок розроблення та затвердження граничнодопустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами (22/12/94)
16	Порядок справлення плати за спеціальне використання водних ресурсів і нормативи плати за їх спеціальне використання (8/2/94, 8/2/97)
17	ГОСТ 2874–82 Вода питна. Гігієнічні вимоги і контроль за якістю

Примітка. Тут і в табл. 3. цифри в дужках означають: число, місяць, рік.

Таблиця 3

Перелік законодавчих (нормативних) актів ЄС в галузі водного законодавства

№ з/п	Директиви Ради
1	Основи водної політики ЄС (проект, 4/12/96)
2	Основні акти водного законодавства Стосовно якості води у поверхневих водах – джерелах питної води (75/440/ЕЕС)
3	Стосовно якості води, придатної для купання (76/160/ЕЕС)
4	Про забруднення, що спричиняється певними небезпечними речовинами, які скидають до водних об'єктів (76/464/ЕЕС)
5	Рішення Ради, яке встановлює процедуру обміну інформацією щодо якості води в поверхневих водах (77/795/ЕЕС)
6	Про якість води у поверхневих водних об'єктах, необхідну для підтримання життя риб (78/659/ЕЕС)
7	Про якість води, необхідної для підтримання життя моллюсків (79/923/ЕЕС)
8	Про захист підземних вод від забруднення певними небезпечними речовинами (80/68/ЕЕС)
9	Стосовно якості води, призначеної для споживання людиною (80/778/ЕЕС, COM(94) 612 final - 95/10 (SYN))
10	Стосовно обробки міської стічної води (91/271/ЕЕС)
11	Стосовно охорони вод від забруднення нітратами від сільськогосподарських джерел (91/676/ЕЕС)
12	Законодавчі анти ЄС, тісно пов'язані з водним законодавством Директива щодо осаду стічної води (86/278)
13	Директива щодо звітності (91/692/ЕЕС)
14	Інтегроване запобігання та регулювання забруднення (96/61/ЕС)
15	Директиви щодо засобів захисту рослин (91/414/ЕЕС, COM (93) 351, COM (95) 387 – COD 465)
16	Директиви про детергенти (73/404/ЕЕС, 73/405/ЕЕС)
17	Директива про значні катастрофи (Сebesо) (82/501/ЕЕС)
18	Директиви щодо захисту біорізноманіття (92/43/ЕЕС, 79/409/ЕЕС)
19	Оцінка впливу на довкілля (нових проектів) (85/37/ЕЕС)
20	Законодавство щодо класифікації, маркування хімікатів та оцінки ризику (67/548/ЕЕС, 793/93/ЕС, 78/631/ЕЕС, 88/379/ЕЕС, 93/67/ЕЕС, 1488/94)

Усього за період з 1973 р. по 1996 р. в ЄС ухвалено низку законодавчих актів, що регулюють водні відносини. Серед них декілька найважливіших документів, які наведено в табл. 3 [2–11]. Серед останніх законодавчих актів п'ять встановлюють

нормативні значення лімітів скидання та цілей якості води для 17 дуже небезпечних речовин (ртуті, кадмію, гексахлорциклогексану, вуглець тетрахлориду, ДДТ, пентахлорофенолу, пестицидів, (альдрину, діельдрину, ендрину та ізодрину), гексахлорбензолу, гексахлор-

бутадієну, хлороформу, 1,2-дихлоретану, трихлоретилену, перхлоретилену, трихлорбензолу). Всі ці речовини входять до складу 1219 найнебезпечніших речовин (відомих як список I або “чорний список”).

Ліміти скидання – це нормативні значення, що обмежують у зворотній воді масу і концентрацію речовин (у г на тонну речовини, що виробляється, переробляється або використовується, та у мг/л). Враховуючи ці ліміти, країни – члени ЄС повинні встановити і через повний період (від двох до дев’яти років) ввести в дію стандарти на скидання цих речовин зі зворотною водою.

Як видно з таблиць, дві структури водного законодавства України та ЄС істотно відрізняються. Об’єкти нормативного регулювання більш-менш збігаються лише в семи нормативних документах України і шести документах ЄС. Це документи 5 та 8 (перший номер – документ України, другий – ЄС); 6,7 та 2,3; 8,9 та 6; 11 та 4; 17 та 9. В частині документів об’єкти регулювання до деякої міри перетинаються (1 та 1; 2,3,4,5 та 1; 12 та 5.13). Решта документів практично мають мало спільного.

Обґрунтування пропозицій. У Звіті робочої групи “Якість водних ресурсів” проекту “Розвиток екологічної політики та систем управління в Україні”, який виконувався за підтримки Фонду інституційного розвитку світового банку (IDF 28281 UA), що складений українськими та закордонними експертами та опрацьований членами робочої групи – обґрунтовуються пропозиції гармонізації структури водного законодавства, що перелічені далі.

1. До Водного кодексу України включити: апробовані західноєвропейські положення щодо комбінованого підходу до нормативного регулювання скидання зворотної води; запровадження нормативів ГДС (граничнодопустимі скиди), які базуються на технологічних нормативах, притаманних найкращим доступним технічним можливостям; регулювання впливу на водні об’єкти “дифузних” або неточкових джерел забруднення, значення яких стає все важливішим; організацію управління водами у межах басейну річок; необхідність уточнення низки положень кодексу, необхідність в яких виникла за останні два роки, зокрема ті, що стосуються компетенції органів державного управління у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів відповідно до Конституції України; визначення понять водного об’єкта та водокористування; поділ водних об’єктів на об’єкти

загальнодержавного і місцевого значення; усунення внутрішніх суперечностей кодексу (зокрема, щодо скидання стічних вод з використанням рельєфу місцевості – статті 70 і 87 Кодексу); гармонізація означень, що прийняті у Водному кодексі України, з західноєвропейськими.

2. Доцільність розроблення і запровадження в Україні законів про воду, призначену для споживання людиною, про очищення міських стічних вод, про зменшення використання нітратів при сільськогосподарському виробництві та про інтегроване запобігання забрудненню та його регулювання, що вимагається відповідними директивами ЄС, які діятимуть у майбутньому і не підлягають скасуванню в зв’язку з наступним прийняттям рамкової директиви щодо водної політики ЄС. Це дасть змогу змінити на краще співвідношення між нормами прямої дії та на підставі досвіду ЄС ефективно впроваджувати найкращі (з екологічного погляду) та доступні (з економічного погляду) техніку та технологію підтримування якості води..

3. До статті 18 Закону України “Про тваринний світ” необхідно внести зміну з метою визначення рибогосподарських водних об’єктів та їх видів на основі критеріїв, встановлених Директивою 78/659/ЕЕС.

4. Необхідність розроблення та затвердження проектів п’яти вказаних вище постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють спеціальне водокористування та охорону поверхневих вод зумовлена прагненням наблизити нормативні акти України до відповідного законодавства ЄС (Директиви 91/271/ЕЕС, 91/676/ЕЕС, 76/464/ЕЕС, 82/176/ЕЕС, 83/513/ЕЕС, 84/156/ЕЕС, 84/491/ЕЕС, 86/280/ЕЕС, 88/347/ЕЕС, 90/415/ЕЕС. Проект рамкової директиви 4/12/96). Постанова КМУ щодо порядку розроблення та затвердження екологічного нормативу та категорій якості води річок дасть змогу забезпечити впровадження вимог статті 37 Водного кодексу України.

5. Наступним кроком гармонізації слід вважати вивчення структури та змісту національних законодавчих та підзаконних актів країн – членів ЄС, насамперед найрозвиненіших країн, як Німеччина, Великобританія, Франція, для визначення подальших напрямів необхідного поліпшення вітчизняного законодавства [6–8].

1. Угода про партнерство та співробітництво 16 червня 1994 року. – К., 1997. 2. Панченко О. Україна живе по закону на 4,6 % // День. – 7 жовтня 1999. – С. 2. 3. Міжнародний імідж України: міфи і реалії // Національна

безпека і оборона. – 2000. – № 3. – С. 25. 4. Зобов'язання України за Угодою про партнерство та співробітництво (Аналіз, виконаний Групою імплементації УПС Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства (UEPLAC). - березень 2000. 5. Міжнародна науково-практична конференція "Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом" // Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 1998. 6. Водний кодекс України // Відомості Верховної ради України. – 1995. –

№4. 7. Керівництво з наближення до природоохоронного законодавства Європейського Союзу. Робочий документ Комісії, липень 1997 (Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation. Commission Staff Working Document, July 1997) (переклад здійснено в межах проекту IDF 28281-UA). 8. Білоконь В.М., Білоткач У.В., Жукінський В.М. Звіт робочої групи "Якість водних ресурсів" (резюме). – К.: Грант фонду інституційного розвитку світового банку 28281 UA, 1999. – 31 с.

УДК 658.56

АНАЛІЗ ЗАТРАТ НА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

© Роман Бичківський, Алла Гунькало, 2005

Національний університет "Львівська політехніка",
кафедра метрології, стандартизації та сертифікації,
вул. С. Бандери, 12, 79013, Львів, Україна

Проаналізовано витрати на якість продукції для запобігання виробництву неякісної продукції і послуг, що приводить до значних скорочень втрат від браку – як внутрішніх, так і зовнішніх.

Осуществляется анализ затрат на качество продукции для предупреждения производства некачественной продукции и услуг, что приводит к значительным сокращениям потерь от брака – как внутренних, так и внешних.

The analysis of the products quality costs for the prevention of products poor-quality manufacture is carried out, that results in significant reductions of losses from shortage both internal and external.

Ніякі ринкові цілі організації не можуть бути досягнуті, якщо її продукція не користується попитом, тому питання, пов'язані з забезпеченням якості, не можуть розглядатися окремо від економічної діяльності підприємства. Відповідно, з розвитком конкуренції виробників з'являється нагальна потреба тісного погодження витрат на якість з остаточними результатами виробничої діяльності, рівнем якості виробів, обсягом продажів, прибутком, що дає змогу ефективніше управляти підприємством і добиватися вищих прибутків.

На вітчизняних підприємствах проблемі оцінки і обліку витрат не приділялося належної уваги. Оскільки з переходом до ринкових відносин інформації про витрати на якість відводиться одна з ключових ролей, особливо важливе значення набуває її облік і аналіз.

Витратам на якість продукції спочатку не надавали великої уваги, вважаючи, що вони становлять лише частку відсотка від сум продажу. Насправді ж вони значно більші. Дослідження, виконані групою з якості і стандартів Великої Британії [4], показали, що витрати на якість для промислових підприємств лежать в межах 5–25 % від їх товарообігу. Вони залежать від

типу промисловості, ділової ситуації або послуг, підходу організації до того, що є, а що не є витратами на якість, а також масштабів заходів на постійне поліпшення якості всіма працівниками організації.

Результати дослідження, здійсненого Манчестерським інститутом науки і технологій Великої Британії, показали, що менше ніж 40 % організації знають фактичне значення витрат на якість, з яких 95 %, як правило, становлять витрати на експертизу і різні порушення, усунення яких упродовж трьох років при постійному поліпшенні процесів може скоротити їх на третину.

Враховуючи те, що частина витрат на якість, яка не є обов'язковою і якої можна уникнути, призводить до подорожчання продукції, що негативно впливає на її конкурентоспроможність, сьогодні все більше організацій вживають заходи для визначення своїх витрат на якість.

У питаннях, пов'язаних з витратами щодо споживача, рекомендується приділяти увагу витратам на забезпечення вартості придбання, безпеки, експлуатаційних витрат, витрат на технічне обслуговування, витрат внаслідок простою і ремонтних витрат, а також